

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 8 Issue 1, March 2024

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 19.02.2024

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 25.03.2024

DOI: 10.30692/sisad.1439691

BOSNA-HERSEK’TE DEMOKRASİ VE BARIŞ: 2022 SEÇİMLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME*

Democracy and Peace in Bosnia-Herzegovina: An Evaluation on the 2022 Elections

Merve BATTAL SİRKECİ

Doktor Adayı

Süleyman Demirel Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Çalışmaları Anabilim Dalı

ORCID ID: 0000-0003-2668-7608

d1940262007@ogr.sdu.edu.tr

Muharrem GÜRKAYNAK

Prof. Dr.

Süleyman Demirel Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakütesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

ORCID ID: 0000-0002-5371-0474

muharremgurkaynak@sdu.edu.tr

Atıf/Citation: Merve Battal Sirkeci & Muharrem Gürkaynak (2024), “Bosna-Hersek’te Demokrasi ve Barış: 2022 Seçimleri Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.1, Mart 2024, s.175-195.

Öz: Bosna-Hersek, 1990’lı yıllarda ağır bir iç savaş atlatmış bir Batı Balkan ülkesidir. Savaş 14 Aralık 1995’te imzalanan Dayton Antlaşması ile sona ermiş ve Bosna-Hersek’te yeni bir siyasi yapı oluşturulmuştur. Dayton Antlaşması yalnızca savaşı sonlandırmamış aynı zamanda ülkenin siyasi yapısında radikal bir dönüşüm yaratmıştır. Bir başka ifadeyle, Dayton Antlaşması ülkeye karmaşık bir siyasi sistem getirmiştir. Bu karmaşık sistemin mantığı, savaş koşullarında şekillenen etnik bölünmüşlüğe dayanmaktadır. Bu karmaşık sistem bugüne kadar barışı

* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Çalışmaları Doktora Programı’nda Prof. Dr. Muharrem GÜRKAYNAK danışmanlığında hazırlanmakta olan, “Batı Balkanlarda Türkiye Avrupa Birliği Rekabetinin Eleştirel Jeopolitiğe Göre İncelenmesi” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

sürdürmeyi başarmıştır. Ancak etnik bölünmüşlüğü şekillendirdiği siyasi yapı ülkenin demokratikleşmesine engel olmaktadır. Seçim sistemi, ülkenin siyasi-idari sistemindeki etnik bölünmenin önemli bir örneğidir. Bir başka ifadeyle oluşturulan siyasi düzen partiler arasında etnik temelli bir rekabeti başlatmıştır. Çünkü siyasi partiler seçim kampanyalarında etnik düşmanlığı ve milliyetçiliği kullanmaktadırlar. Bosna-Hersek'te siyasi partiler Bosnalı, Hırvat, Sırp ve çok etnik gruptan oluşan partiler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma partiler arasında etnik özelliklere dayalı bir rekabet yaratmaktadır. Bosna partilerinin bir diğer önemli özelliği ise iç savaş yıllarından bu yana siyasetin içinde olmasıdır. Parti liderleri seçim kampanyalarında etnik düşmanlığı kullanmakta ve savaş yıllarına gönderme yapmaktadırlar. Bu durum aralarındaki siyasi gerilimlerin artmasına neden olmaktadır. Tüm bu sebeplerden ötürü ülkede seçim dönemleri zorlu geçmektedir. Buradan hareketle çalışma, Bosna-Hersek'teki demokrasi ve barışı 2022 seçimleri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Dayton Antlaşması, Bosna Seçimleri, Etnik Bölünmüşlük, Demokratikleşme.

Abstract: Bosnia and Herzegovina is a Western Balkan country that survived civil war in the 1990s. The war ended with the Dayton Agreement signed on 14 December 1995 and a new political structure was established in Bosnia and Herzegovina. The Dayton Agreement not only ended the war but also created a radical transformation in the political structure of the country. In other words, the Dayton Agreement brought a complex political system to the country. The logic of this complex system is based on the ethnic divisions shaped under the conditions of war. This complex system has managed to maintain peace until today. However, the political structure shaped by ethnic division prevents the country from democratization. The electoral system is an important example of ethnic division in the political-administrative system of the country. In other words, the created political order has initiated an ethnic-based competition between parties. Because political parties use ethnic hostility and nationalism in their election campaigns. Political parties in Bosnia and Herzegovina are categorized as Bosniak, Croat, Serb and multi-ethnic parties. This classification creating a competition between parties based on ethnic features. Another important feature of Bosnian parties that it has been in politics since the civil war years. Party leaders use ethnic hostility and reference the war years in their elections campaigns. It caused to increase political tensions between them. For all these reasons, election periods in the country are challenging. From this point of view, this study aims to examine democracy and peace through the 2022 elections in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Dayton Agreement, Bosnian Elections, Ethnic Division, Democratization.

GİRİŞ

Çok özel bir jeopolitik öneme sahip olan Balkanlar'da, tarihin pek çok döneminde istilalara, harita değişikliklerine, bazı devletlerin yeniden kuruluşlarına bazılarında tarih sahnesinden silinişine tanıklık edilmiştir. Bu sebeple her zaman istikrarsızlığa açık bir bölge olarak anlaşılmıştır (Akova ve Kantar, 2020, s. 5). Bosna-Hersek de bu coğrafyada yer alan, 1990'lı yılların ilk yarısında ağır bir iç savaş atlatmış ve bugünkü varlığını bu iç savaşın kalıntıları üzerine kurmuş bir Batı Balkan ülkesidir. 14 Aralık 1995 Dayton Antlaşmasıyla iç savaş bitmiş ve Bosna-Hersek uluslararası toplum gözetiminde yeniden yapılandırılmıştır (International Crisis Group, 1999, s. 9). Ne var ki antlaşmanın üzerinden 28 yıl geçmesine rağmen Bosna-Hersek'te savaş yıllarından kalan sorunlar hala devam etmekte ve savaşın en önemli nedeni olan etnik ayrımcılık varlığını korumaktadır. Dayton Antlaşması ile görece barış sağlanmış ancak ülkeyi oluşturan unsurlar arasında barışa sağlanamamıştır. Bunun en önemli nedeni de yine bu antlaşma ile getirilen siyasi yapıdır.

Karmaşık bir siyasi mekanizmaya sahip olan Bosna-Hersek'in nüfusu 1991 yılında 4 milyonun biraz üzerinde iken (İzzetbegoviç, 2016, s. 1), 2013 yılında yapılan son nüfus sayımına göre bu rakamın 3 buçuk milyon civarına gerilediği görülmektedir (Bosnia and Herzegovina Population, 2022). 3 buçuk milyon nüfusun %50,1'i Boşnak, %30,8'i Sırp, %15,4'ü Hırvat ve %3,7'si diğer olarak kayıtlara geçmiştir. Bu nüfus sayımı bir anlamda savaştan sonra Bosna Hersek'te halkların belli bölgelerde homojenleştiğini göstermiştir. Şöyle ki bu nüfus sayımında Boşnakların %88,3 ve Hırvatların %91,4'ü Bosna-Hersek Federasyonunda yaşarken, Sırpların %92,1'in Sırp Cumhuriyetinde yaşadığı ortaya çıkmıştır (Bosnia i Hercegovina Popis, 2013). Ayrıca bu nüfus sayımından çatışmalardan yılan ve olası çatışmalardan kaygılanan insanların daha huzurlu olduğunu düşündükleri bölge ve ülkelere doğru göç ettikleri de anlaşılmaktadır.

Genel olarak çalışmanın temel sorunsalı ; Dayton Antlaşması'nın etnik bölünmüşlüğe dayanan barışının getirdiği karmaşık siyasi sistemin ülkenin demokratikleşmesine nasıl etki ettiği. Çalışmanın bir alt sorunsalı ise getirilen karmaşık demokratik sistemin ve barışın seçimlere nasıl yansıdığıdır. Buradan hareketle çalışma Dayton Antlaşması'nın Bosna-Hersek'e getirdiği barışı sorgulamakta ve Dayton Antlaşması'nın ülkedeki etnik bölünmüşlüğü meşrulaştırdığını savunmaktadır. Bu durum ülkedeki seçim sisteminde ve dolayısıyla yapılan seçimlerde açıkça görülmektedir. Bosna-Hersek'teki etnik farklılığı en net şekilde gösteren olgunun seçimler olduğu savından hareketle çalışmada 2022 genel seçimleri incelenmiş ve Bosna-Hersek'teki etnik sorunlara yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın amacının Bosna-Hersek'teki demokrasi ve barışının 2022 seçimleri üzerinden incelenmesi olduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle Dayton Barış Antlaşması'nın oluşturduğu siyasi yapı açıklanmış ardından seçim sistemi ve siyasi partiler incelenmiştir. Son olarak ise 2022 Cumhurbaşkanlığı ve Temsilciler Meclisi seçimleri incelenmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan literatür taramasında birincil kaynak olarak değerlendirilebilecek Dayton Antlaşması ve özellikle onun seçimleri düzenleyen üçüncü eki ve anayasası olan dördüncü eki önemli bir referans olmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği'nin, Avrupa Parlamentosunun ve Uluslararası Seçim Gözlem Misyonunun Bosna-Hersek'deki seçimlere dair yayımladığı raporlara yer verilmiştir. Ek olarak çalışmada Bosna-Hersek'teki siyasi partilerin resmi internet sitelerinde yer alan bilgilere yer verilmiştir. Bununla birlikte çalışmada, ikincil kaynak olarak Dayton Antlaşmasını ve Bosna-Hersek'teki seçim sisteminin anlatan kitap ve makalelerden faydalanılmıştır. Son olarak ise çalışmada seçimlerle alakalı haber sitelerindeki değerlendirmelere yer verilmiştir.

Dayton Barış Antlaşmasının Oluşturduğu Siyasi Yapı

1 Mart 1994 yılında imzalanan Washington Antlaşması ve 14 Aralık 1995'te Paris'te imzalanan Dayton Barış Antlaşması Bosna-Hersek'te yalnızca çatışmayı sona erdirmemiş, aynı zamanda karmaşık bir devlet yapısı da ortaya çıkarmıştır. Bosna-Hersek siyasi-idari yönden farklı statülere sahip iki unsur ve bir özerk bölgeden oluşmaktadır. Bunlar; Bosna-Hersek Federasyonu, Sırp Cumhuriyeti ve Brčko bölgesidir. Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti devlet sistemi olarak birbirinden oldukça farklıdır. Sırp Cumhuriyeti Sırp etnik grubunun hâkim olduğu üniter özerk bir cumhuriyete benzerken, Bosna-Hersek Federasyonu kanton olarak bilinen on federal birimiyle oldukça karmaşık bir yönetim mekanizması görüntüsü vermektedir (Gavric, Banovic ve Barreiro, 2013, s. 51). Bosna-Hersek'in yasama, yürütme ve yargı sistemi devlet düzeyindedir. Aynı zamanda ülkede iki unsur ve bir özerk bölge olan Bosna-Hersek Federasyonu, Sırp Cumhuriyeti ve Brčko bölgesi kendi yasama, yürütme ve yargı sistemine sahiptir. Bosna Hersek'te siyasi yapıyı karmaşıklaştıran ve zaman zaman tıkanıklıklara yol açan da bu çift düzeyli devlet yapısıdır.

Çoğunlukla Boşnak ve Hırvatların oluşturduğu Bosna-Hersek Federasyonu, ülke topraklarının %51'ine sahiptir ve eşit haklara sahip, "kanton" olarak bilinen on federal birimden oluşmaktadır (Ekinci, 2014, s. 17). Nüfus yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde, beş kantonda ağırlıklı olarak Boşnaklar, üç kantonda Hırvatlar yaşarken iki tanesi ise karma kanton olarak bilinmektedir. Bu kantonlara belli şehir ve bölgelerin isimleri verilerek Boşnak ve Hırvatlarla ilgili milliyetçi çağrışımların yapılmasının önüne geçilmiştir. Bu nedenle kantonlara "Merkez Bosna" veya "Posavina" gibi isimler verilmiştir. Kantonlarla ilgili bilinmesi gereken en önemli nokta; her kantonun kendine ait anayasasına, halkın seçtiği yasama organına, milletvekilleri tarafından seçilen bir 'başkan' ve 'başbakanın' başkanlık ettiği hükümete sahip olmasıdır (Öner, 2013, s. 123). Kanton meclislerinin üyeleri kanton genelinde yapılan seçimlerde doğrudan halk tarafından dört yıl süreyle seçilmektedir. Kantonların yürütme organı başbakan ve bakanlar kurulunun oluşturduğu hükümettir. Kanton başbakanı, kanton meclisinin başkanı tarafından salt çoğunlukla seçilmekte, bakanlar ise başbakan tarafından aday gösterilerek meclis tarafından seçilmektedir. Bakanlar kurulunun ve başbakanın meclise karşı sorumluluğu vardır. Kanton

hükümeti, kanton politikalarının, yasaların ve mahkeme kararlarının uygulanmasından sorumludur. Ayrıca, Federasyon Hükümeti tarafından verilen bütçe teklifini de hazırlayarak kanton meclisine sunar (Şale, 2016, s. 870). Federal hükümet ve kanton hükümetleri, insan hakları, sosyal güvenlik politikası, turizm gibi alanlarda ortak sorumluluğa sahiptirler. Geriye kalan eğitim politikası, polis gücü gibi tüm alanlarda yetkiler kantonlara aittir. Kantonlar bu yüzden siyasette belirleyici bir role sahiptir (Constitution of Bosnia and Herzegovina, Article 3).

Çoğunlukla Sırp'ların yaşadığı yer olan Sırp Cumhuriyeti ise ülke topraklarının %49'una sahiptir. Kanton gibi birimleri olmadığı için, Bosna-Hersek Federasyonuna göre daha merkezi bir yönetim şekli vardır. Anayasasında başkentinin Saraybosna olduğu belirtilmesine rağmen fiilen yönetim merkezi Banja Luka'dır (Ekinci, 2014, s. 17-20). Sırp Cumhuriyeti ile ilgili bilinmesi gereken en önemli husus devlet içinde devlet gibi hareket etmesidir (Öner, 2013, s. 123). Sırp Cumhuriyetinde anayasa ve yasama yetkileri doğrudan seçilen 83 üyeli Ulusal Meclis tarafından kullanılmaktadır. Ancak Ulusal Meclis tarafından onaylanan kanunlar ve diğer düzenlemeler Halklar Konseyinde de kabul edildikten sonra yürürlüğe girebilmektedir. Ayrıca Sırp Cumhuriyetinde 'danışma kurulu' olarak görev yapan bir de Senato bulunmaktadır. Senato, Cumhurbaşkanı tarafından atanan 55 üyeden oluşmaktadır ve üyeler Ulusal Meclis milletvekilleriyle aynı dokunulmazlığa sahiptir. Genel olarak Senato'nun görevi, Sırp Cumhuriyeti'nin siyasi, ulusal, ekonomik ve kültürel gelişimi hakkındaki önemli konuları tartışmak ve yetki alanına giren konulara dair görüşünü en yüksek anayasal kurumlara iletmektir (Constitution of Republika Srpska, 4. Chapter, Article: 69, 71, 89).

Brčko bölgesi, Bosna-Hersek egemenliği altında kendi kendini yöneten idari birimdir. Coğrafi olarak Hırvatistan ve Sırbistan ile sınırı vardır ve Bosna-Hersek Federasyonu ile Sırp Cumhuriyetinin sınırlarının kesişiminde yer almaktadır. Çok etnisiteli karakteri olan bu bölgenin statüsüne Dayton Antlaşmasında karar verilememiştir (Öner ve Kırbaç, 2013, s. 8). Antlaşmanın ardından kurulan özel Uluslararası Tahkim Mahkemesi buranın silahtan arındırılmış, iki unsurun hakimiyetinde olmayan özerk bir vilayet olduğuna karar vermiştir ve buraya bir uluslararası gözlemci atamıştır. Bu statü resmen 1999 yılında tesis edilmiş ve 23 Mayıs 2012'de Yüksek Temsilcilik, uluslararası gözlemciliği askıya almıştır. Böylece Gözlemcilik ve Tahkim Mahkemesi resmi olarak varlığını sürdürmekle birlikte Yüksek Temsilcinin Brčko ofisi kapatılmış vilayetin yönetimi bölge halkına bırakılmıştır. Brčko'da ikamet edenler devlet ve unsur düzeyindeki seçimlerde hangi unsurun vatandaşlığına bağlıysa oranın seçmeni gibi oy kullanmaktadırlar. Ek olarak Brčko bölgesinin de Bosna-Hersek Federasyonunda ve Sırp Cumhuriyetinde olduğu gibi kendine ait yasama, yürütme ve yargı sistemi bulunmaktadır (Ekinci, 2014, s. 20-21).

Dayton Antlaşması Bosna-Hersek'in; Halklar Meclisi ve Temsilciler Meclisinden oluşan iki parlamento, üç kişiden oluşan Cumhurbaşkanlığı Konseyi (iki üye Bosna-Hersek Federasyonundan bir üye Sırp Cumhuriyetinden), Bakanlar Kurulu, Anayasa Mahkemesi ve Merkez Bankası olan ortak kurumlardan oluşmasını öngörmüştür (Constitution of Bosnia and Herzegovina, Article 4).

Bosna-Hersek Temsilciler Meclisi, en azından anayasal olarak ülkedeki tüm vatandaşların çıkarlarını temsil etmekte ve üçte ikisi (yirmi sekiz) Bosna-Hersek Federasyonundan ve üçte biri (on dört) Sırp Cumhuriyetinden olmak üzere doğrudan seçilen kırk iki üyeden oluşmaktadır. Anayasal olarak bu temsilci sayısı ülkedeki karmaşıklığın yanı sıra değişen demografiyi de yansıtmaktadır (Kulenovic ve Hasic, 2016, s. 66).

Bosna-Hersek'in ikinci meclisi olan Halklar Meclisi ise birçok bakımdan etnokratik hükümet biçiminin iyi bir yansımasıdır ve orantılı olarak beş Boşnak, beş Hırvat ve Sırp Cumhuriyeti tarafından seçilen beş Sırp olmak üzere toplam on beş kişiden oluşmaktadır. Halklar Meclisi diğer federal devletlerdeki ikinci meclislerin aksine esasen devleti oluşturan unsurların temsil

organı değil, daha ziyade ‘kurucu unsur’ olarak adlandırılan üç baskın etnik grubun temsil organıdır (Kulenovic ve Hasic, 2016, s. 69).

Bosna-Hersek’in yürütme organı Başkanlık Konseyi ve Bakanlar Kurulundan oluşmaktadır. Sosyalist Yugoslavya’da kullanılan modele benzer şekilde “üç üyeden oluşan” kolektif başkanlık sistemi uygulanmaktadır. Başkanlık Konseyi bir Hırvat, bir Boşnak ve bir Sırp’tan oluşmaktadır. Bu üyeler doğrudan halk oylaması ile seçilmektedir. Konsey Başkanlığı üç üye arasında sekiz aylık dönemlerde rotasyon sistemiyle belirlenmekte, dört yıl süreyle görev yapmakta ve iki kez üst üste seçilebilmektedirler. Başkanlık konseyinin temel görevi dış politikayı yönetmektir. Diğer önemli görevi ise, Bakanlar Kuruluna başkanlık edecek kişiyi aday göstermektir. Ülkede Bakanlar Kurulu çok etkin değildir. Bunun en önemli nedeni de Bakanlar Kurulunun bazı işlevlerinin alt devletlerin işlevleri ile çakışmasıdır (Öner, 2013, s. 120; Şale, 2016, s. 868).

Bosna-Hersek’te en yüksek yargı organı olan Anayasa Mahkemesi; Merkezi hükümet ile unsurlar arasındaki uyumsuzluklar ve unsurların kendi aralarındaki anayasal uyumsuzlukları incelemektedir. Anayasa Mahkemesi temyiz merciidir ve kararları bağlayıcıdır. Dokuz üyesi olan Anayasa Mahkemesinin üyelerinden dördü Bosna-Hersek Federasyonu Temsilciler Meclisinden, ikisi Sırp Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından seçilmektedir. Geri kalan üç üye ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ülke dışından atanmaktadır (Ekinci, 2014, s. 27)

Bosna-Hersek’in siyasi yapısını incelerken Yüksek Temsilcilik Ofisine de kısaca değinmek faydalı olacaktır. Yüksek Temsilcilik Ofisi, Dayton Antlaşmasının sivil yönlerini denetlemekle sorumlu geçici bir uluslararası kuruluştur. Ağustos 2021’de atanan Alman siyasetçi Christian Schmidt Yüksek Temsilci olarak günümüzde görevini sürdürmektedir. Yüksek Temsilcilik Ofisi, Dayton Barış Antlaşmasını uygulamakla görevli olan Barış Uygulama Konseyinin yetkisini fiiliyata geçiren organdır. Yüksek Temsilcilik Ofisi, Barış Uygulama Konseyi tarafından finanse edilmektedir ve Bosna-Hersek’in AB entegrasyon yolunda işleyen bir demokrasiye, sürdürülebilir bir barışa sahip olması için çalışmaktadır (Office of High Representative, 2022).

Genel olarak Dayton Antlaşmasının uygulanmaya koyulmasıyla beraber pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, iç savaş sırasında Boşnaklar, Bosnalı Sırlar ve Bosnalı Hırvatlar güvenliklerini sağlama adına göç etmek durumunda kalmışlar ve böylece fiilen etnik açıdan homojen bölgeler oluşturmuşlardır. Dayton Antlaşması oluşan bu etnik bölünmüşlüğü meşrulaştırmıştır. Dolayısıyla Dayton Antlaşması, ülkenin toprak bütünlüğüne yönelik sürekli bir tehdidi de beraberinde getirmiştir (Türbedar, 2010).

Dayton Antlaşması’nda en çok eleştirilen bir diğer sorun ise oluşturduğu yeni siyasi düzenle ilgilidir. Oluşturulan siyasi düzen siyasi partiler arasında yeni bir güç mücadelesi başlatmış ve 1995 yılından beri seçim kampanyalarında korku, etnik düşmanlık ve milliyetçiliği kullanmaktadırlar. Bu sebeple, Dayton sonrası Bosna-Hersek’te demokratikleşme süreci milliyetçi partiler tarafından şekillendirilmektedir. Bu durum da Bosna-Hersek’te demokratikleşmeyi zorlaştırmakta ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü gibi konularda ilerleme sağlanamamasına neden olmaktadır (Korkut ve Mulalic, 2009, s. 110).

Dayton Antlaşmasının eleştirilen bir diğer noktası da seçilme hakkının yalnızca Boşnak, Hırvat ve Sırp etnik kökenli vatandaşlara tanınması konusudur. Zira nüfusun %3,7’sini oluşturan “diğerleri” grubunun seçilme hakkı bulunmamaktadır. Anayasa oluşturulurken üç kurucu unsur yani Boşnak, Hırvat ve Sırlara odaklanılması diğer unsurların ihmal edilmesine neden olmuştur. Bu sorun -ilk kez- 2006 yılında Dervo Sejdic ve Jacob Finci adlı iki Bosna-Hersek vatandaşı, Roman ve Yahudi kökenleri nedeniyle Halklar Meclisi ve Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olamamaları nedeniyle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) şikâyetinde bulunmaları sonrasında fark edilmiştir. Zira 22 Aralık 2009’da

AİHM, Anayasa'da kurucu halkların eşitliğine odaklanılmasının ve bunun sonucu olarak nüfusun bir kesiminin dışlanması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin güvenceleriyle açıkça çeliştiğine dair karar vermiştir (Woelk, 2016, s. 47).

Sonuç olarak, Dayton Antlaşması'nın iç savaş sonrasında, savaşan taraflar arasında kalıcı bir barışı sağlamanın ötesinde, Bosna-Hersek'te etnik temellere dayanan, karmaşık bir siyasi-idari mekanizması bulunan bir devlet oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler

Bugün Bosna-Hersek, devlet yapısı, yasal ve siyasi düzeni açısından benzersizdir (Arapovic ve Brljavac, 2016, s. 21). Çünkü Bosna-Hersek dünyada vatandaş başına en yüksek siyasi temsilci sayısına sahip ülkedir (Piazza ve Bonalla, 2016, s. 18). Bosna-Hersek'in bu benzersiz yapısı sebebiyle ülkede aynı anda beş cumhurbaşkanı, on dört başbakan, yüz seksen bakan, bin iki yüz yargıç ve savcı görev yapmaktadır. Bu yüzden de ülkenin toplam kamu harcamalarının yüzde kırkıdan fazlası devlet yapılanmasının finansmanına gitmektedir (Türbedar, 2021, s. 436).

Bosna-Hersek'in seçim sisteminin ve seçim yasasının detayları Dayton Antlaşmasının üçüncü ekinde açıklanmıştır. Burada seçim sistemi yeniden düzenlenmiş ve buna dair uzlaşma sağlanmıştır. Bu uzlaşma iki ana ilkenin birleşimine dayanmaktadır. Bunlar; kurucu halk ilkesi ve ulusal egemenliktir. Genel olarak seçim sistemleriyle ilgili uluslararası demokratik standartlar (evrensel oy hakkı, seçilme hakkı, eşit oy hakkı, doğrudan oy, gizli oy vb.) Dayton Antlaşmasına dahil edilmiş, bu doğrultuda düzenlemeler yapılmıştır (Constitution of Bosnia and Herzegovina, Annex 3).

Ayrıca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) savaştan sonra seçim sisteminin yapılanmasında önemli bir role sahiptir. AGİT, ülkedeki partileri yönlendirmiş, seçim kampanyalarına danışmanlık yapmış ve Dayton Antlaşmasının ikinci maddesine dayanarak geçici bir seçim komisyonu kurmuştur (Sahadzic, 2009, s. 64-65). Daha sonra ise Bosna-Hersek 2001 yılında bir seçim yasasına sahip olmuş, akabinde Merkez Seçim Komisyonu kurulmuş ve seçimlerin organizasyonunu AGİT'ten devralmıştır (Weber, 2014, s. 98).

Bosna-Hersek'te seçimler dört yılda bir yapılmaktadır ve genel seçim barajı yüzde üçtür. Seçimler genel ve belediye seçimleri olmak üzere ikiye ayrılır. Genel seçimlerde Cumhurbaşkanı, Temsilciler ve Halk Meclisi üyeleri, Bosna-Hersek Federasyonu Halk Meclisi Üyeleri, Sırp Cumhuriyeti Meclisi Üyeleri ve Sırp Cumhuriyeti Başkanı ayrı olarak seçilmektedir. Belediye seçimlerinde ise, kent konsey üyeleri, belediye meclis üyeleri, belediye başkan ve yardımcılarını seçilmektedir. Bosna-Hersek'te seçme ve seçilme yaşı ise on sekizdir (Council of Europe Electoral Assistance, 2022).

Seçim sistemi denilince akla ilk gelen şey kuşkusuz siyasi partilerdir. Bosna-Hersek'te de parti politikaları siyasette önemli bir role sahiptir. Ülkedeki etnik bölünmüşlük siyasi partileri ve bu partilerin politikalarını doğrudan şekillendirmiştir. Örneğin, Sırp partileri daha çok Sırp Cumhuriyetinin gündem sorunlarıyla ilgilenirken benzer şekilde Federasyondaki Hırvat partileri Hırvatların, Boşnak partileri de Boşnakların çıkarlarına odaklanmaktadır.¹ Genel olarak ülkede bulunan çok etnisiteli partiler ise milliyetçi partilere tepki olarak ortaya çıkmış ve ortak bir Bosnalı üst kimliği oluşturmayı amaçlamaktadırlar.

Bu noktada öncelikle Bosna-Hersek'te çok fazla sayıda siyasi parti olduğunu, bunun sebebin de ülkenin karmaşık siyasi yapılanmasından kaynaklandığını hatırlamakta fayda vardır. Örneğin sadece Ekim 2022'de yapılan seçimlere 90 siyasi parti, 17 bağımsız aday katılmış, toplamda

¹ Bu duruma örnek olarak ülkedeki taşınmaz mülk sorunu verilebilir. Savaştan bu yana tartışılan bir konu olan taşınmaz mülk sorunu ülkedeki taşınmazların devlete mi yoksa bunları kullanan unsurlara mı ait olduğu hususundadır. Genel olarak Sırp siyasetçiler mülklerin idaresin de kendilerinde olduğunu savunmakta ve zaman zaman bu konuyla alakalı ayrılıkçı söylemlerde bulunmaktadır (Biogradlija, 2023).

7358 aday yarışmıştır (Petke ve Goebel, 2022, s. 1). Bu sebeple çalışmada yalnızca Bosna-Hersek siyasetinde öne çıkan partiler Boşnak, Hırvat, Sırp ve çok etnisiteli partiler olarak incelenecektir.

Bosna-Hersek siyasetinde öne çıkan Boşnak partileri; Demokratik Eylem Partisi (SDA), Daha İyi Bir Gelecek İçin Birlik (SBB BİH) ve Bosna-Hersek Demokratik Halk Birliği'dir (DNZ BİH). SDA, Bosna-Hersek'in en eski partilerindendir ve 1990 yılında Aliya İzzetbegović liderliğinde kurulmuş olup halen siyasette etkili olmaya devam etmektedir (European Parliament, At A Glance, 2015). SDA'nın kuruluş metninin birinci maddesinde halkın partisi olduğu yazmaktadır (Vuletic, 2005, s. 119). SDA, merkez-sağ eğilimli bir partidir ve temel önceliği Boşnak halkının korunması ve Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesidir. SDA'nın bu temel önceliklerinin yanı sıra Avrupa standartlarında demokratik değerlerin benimsenmesi, adil bir sosyal devlet anlayışının benimsenmesi gibi daha genel, herkese hitap eden bir yapısı da vardır. Yine de SDA'nın Boşnak ve Müslüman kimliğinin korunmasına odaklanması ona bir kitle partisinden ziyade bir Boşnak partisi görünümü kazandırmaktadır. Genel olarak SDA'nın 2022'den önce yapılan seçimlerdeki performansı şu şekilde özetlenebilir: SDA 1996 yılında yapılan ilk seçimlerde Boşnaklar arasında en fazla oyu almıştır. Bu başarı 1998 ve 2002 genel seçimlerinde de devam etmiş, 2006 seçimlerinde oy kaybetmiştir. 2010 seçimlerinde ise SDP BİH'den sonra en çok oyu alan ikinci Boşnak parti olmuştur. 2014 seçimlerinde ise Boşnakların çoğunlukta olduğu bütün kantonlarda ilk sırada yer almıştır (Ekinci, 2014, s. 46-48). 2018 genel seçimlerinde ise SDA geçmiş yıllara göre daha az baskın olmuştur. Bunun göstergesi ise SDA'nın adayı Džaferović'in en yakın rakibi SDP BİH'in adayı Becirović'den yalnızca %3 daha fazla oy almasıdır (Center for Strategic International Studies, 2018 ; Ivkovic, 2018).

Bosna-Hersek'te öne çıkan bir diğer Boşnak parti SBB BİH'dir. 2009 yılında ülkenin inşaat ve medya alanında önemli iş insanlarından olan Fahrudin Radončić tarafından kurulmuştur. SBB BİH, kendisini en başından beri SDA'ya ana rakip olarak konumlandırmıştır. Bir merkez-sağ partisi olan bu partinin her ne kadar üye ve seçmenlerinin tamamına yakını Boşnaklar oluştursa da partinin etnik temelli bir gündemi yoktur. Parti önceliklerini, daha çok herkese hitap eden ekonomik kalkınma ve AB üyeliği için gereken bütün reformları gerçekleştirme şeklinde açıklamıştır. Kurulmasından kısa bir süre sonra yapılan 2010 seçimlerinde ortalama bir başarı elde etmiş, 2014 seçimlerinden sonra SDA liderliğindeki iktidar koalisyonuna katılmasına rağmen, iktidar bloğu içinde bir muhalefet olarak faaliyet göstermeye devam etmiştir. 2018 seçimlerinde ise parti yine SDA'nın gerisinde kalmıştır (Key Political Parties, 2018).

Bosna-Hersek'in bir diğer önemli Boşnak partisi ise DNZ BİH'dir. 1993 yılında SDA ile fikir uyuşmazlığı yaşayan Fikret Abdic tarafından kurulmuştur. Parti Boşnak milliyetçisi olmamakla birlikte üyelerinin çoğunluğunu Boşnaklar oluşturmaktadır. Abdic'in savaş suçlusu olarak 20 yıl ceza alması neticesinde parti yeniden yapılanmıştır. Abdic 2012'de hapisten çıkmış, ancak karşıtları tekrar partiye hakim olmasını istememişlerdir. Bunun üzerine Abdic yanlıları partiden ayrılarak yeni bir parti kurmuşlardır. Akabinde DNZ BİH "Yeni Zaman İçin Yeni Yol" sloganıyla yeni bir program benimsemiş, genel olarak amaçlarının AB üyeliği için gereken reformları sağlamak olduğunu belirtmiştir. 2010 seçimlerinde parti milletvekili çıkarmayı başarmış ancak aynı başarıyı 2014 seçimlerinde gösterememiştir (Ekinci, 2014, s. 53-54).

Bosna-Hersek siyasetinde öne çıkan Hırvat partileri; Bosna-Hersek Hırvat Demokrat Birliği (HDZ BİH), Hırvat Demokrat Birliği 1990 (HDZ 1990) ve Bosna-Hersek Hırvat Halklar Partisidir (HSP BİH). Bosna-Hersek'in en önemli Hırvat partisi olan HDZ BİH, Hırvatistan'daki Hırvat Demokrat Birliği-HDZ'nin koludur. Hırvatistan'da 1989 yılında Franjo Tuğman tarafından kurulan bu partinin Bosna-Hersek'teki şubesi 1990 yılında açılmıştır. HDZ 1990 yılındaki ilk genel kongresinde "HDZ BİH'in tüm çaba ve hedeflerinin, anavatanı Bosna-Hersek olan tüm insanların -hiçbir fark gözetmeden- refahını gerçekleştirmeye yönelik olacağı"

açıklanmıştır. Ancak partinin 1992 yılında Mostar'da kabul edilen siyasi belgesinde yalnızca Hırvatların çıkarlarını temsil ettiği ortaya çıkmıştır (Zdeb, 2016, s. 552). Bu doğrultuda parti savaş yıllarında başta Hersek'in Hırvatistan'a bağlanmasını talep etmiş ancak daha sonra Bosna Hersek'in bağımsızlığı için SDA ile işbirliği yapmıştır. Partinin başına 1998 yılında Ante Jelavic'in gelmesiyle daha fazla milliyetçi bir kimliğe bürünmüş ve üçüncü bir unsur kurmak için çalışmalar yapmıştır (Ekinci, 2014, s. 60-61). Özellikle 1999 yılında partinin amaçlarını açıkladıkları belgede Hırvat ulusunun anayasal ve yasal konumunun güçlendirilmesi, anayasal statülerinin, kültürel ve ulusal kimliklerinin yanı sıra eğitim, bilgi ve geri dönüş haklarının korunması gerektiğini açıklamıştır (Zdeb, 2016, s. 552-553). Partinin siyaset sahnesindeki hakimiyeti, 2006 yılında bölünüp ayrılıkçı bir grup yeni parti olan "HDZ 1990" kurulduğunda zarar görmüştür (Key Political Parties, 2018).

Bosna-Hersek'in diğer önemli Hırvat siyasi partisi 2006'da kurulan HDZ 1990'dır. Kurulduktan kısa bir süre sonra gerçekleşen 2006 seçimlerine küçük Hırvat partileriyle ittifak yapıp HDZ BİH'e rakip olmuş ve ona karşı önemli bir başarı elde etmiştir. 2010 seçimlerinde aynı başarıyı gösterememiş ancak HDZ BİH'in eski gücüne dönmesine engel olmuş ve Hırvatların oyunu bölüyor gerekçesiyle eleştirilmiştir (Ekinci, 2014, s. 63).

Bosna-Hersek'te etkili bir diğer Hırvat parti ise Bosna-Hersek Hırvat Halklar Partisi'dir. Bu parti de HDZ BİH ile benzer şekilde Hırvatistan'daki Hırvat Halklar Partisi'nin Bosna-Hersek'te bulunan koludur. Kendini neo-muhafazakar olarak tanımlayan parti, Dayton Antlaşmasının Hırvatların aleyhine olduğunu, unsurların kaldırılarak tek bir merkezi hükümet altında sekiz vilayetin oluşturulmasını, vilayetlerin de geniş yetkilere sahip olmasını istemektedir. 2010 seçimlerinde HDZ BİH ile koalisyon yaptığı için Bosna-Hersek Temsilciler Meclisinde iki koltuk, Bosna-Hersek Federasyonu Temsilciler Meclisinde beş koltuk kazanmıştır (Ekinci, 2014, s. 64).

Bosna-Hersek Federasyonuna göre Sırp Cumhuriyeti'nin etnik açıdan daha homojen olması, onun siyasi yapısına da yansımıştır. Sırp Cumhuriyetinde, savaştan sonraki dönemde Sırp Demokrat Partisi (SDS) hâkim konumda olmuştur. Parti başlangıçta, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan dolayı müebbet hapis cezası alan Radovan Karadzic tarafından yönetilmiştir (Nenadovic, 2012, s. 70). SDS, 1998-2000 yılları hariç 2006 yılına kadar Sırp Cumhuriyeti'nde birinci parti olmuştur. 2006 seçimlerinde ılımlı görüntüsüyle Batı'nın sempatisini kazanan Bağımsız Sosyal İttifaklar (SNDS) karşısında ikincil duruma düşmüştür. SDS, milliyetçi bir parti olmasına rağmen, SNDS'nin milliyetçi ve popülist bir çizgi belirlemesi üzerine giderek merkeze doğru kaymak durumunda kalmıştır. Bu doğrultuda da hedeflerini, hukukun üstünlüğü, AB reformlarını destekleme şeklinde açıklamışlardır. Bununla birlikte SDS, Bosna-Hersek'in iki unsurlu yapısının korunmasına çok önem vermekte ve başka türlü bir yapıyı benimsemeyeceğini ifade etmektedir (Ekinci, 2014, s. 56-58).

Sırp Cumhuriyeti'nde 2006'dan beri hâkim parti konumunda olan SNDS; 1996 yılında Bosna-Hersek siyasetinin önemli bir aktörü olan Milorad Dodik tarafından Bağımsız Sosyal Demokrat Parti adıyla kurulmuş, ardından 2002 yılında Demokratik Sosyalist Parti ile birleşerek Bağımsız Sosyal Demokratlar İttifakı adını almıştır. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan parti, manifestosunda eşitlik, özgürlük, sosyal dayanışma gibi ilkelere vurgu yapmaktadır. Ancak zamanla parti bu çizgisinden uzaklaşmış daha milliyetçi politikalar izlemeye başlamıştır (Ekinci, 2014, s. 56-58). Nitekim son 15-16 yıl boyunca parti lideri Dodik, Sırp Cumhuriyeti'ne bağımsızlık için halk oylamasında ısrarcı olmuştur. Söylemlerinde sıklıkla, Sırp'ların Bosna-Hersek içerisinde isteksiz yaşadığını ve ayrılma isteğini kullanmakta ve son yıllarda yapılmaya çalışılan çoğu reforma da engel olmaktadır. Dodik'in ilk zamanlarında çok ılımlı bir görünümü benimsediğini hatta Srebrenica Soykırımını bile kabul eden bir siyasetçi olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. Zaman içerisinde Dodik'in milliyetçi çizgiye kayıp, ayrılıkçı söylemler benimsemesinin en büyük nedenini Bosnalı Sırp'ların lideri olma arzusu oluşturmaktadır (Türbedar, 2021, s. 442-443).

Bosna-Hersek siyasetinde bir diğer önemli Sırp partisi Demokratik İlerleme Partisi'dir (PDP). Kendisini ılımlı bir milliyetçi-muhafazakar olarak tanıtan parti 1999'da Mladen Ivanic başkanlığında kurulmuştur. İlk kez katıldığı 2000 seçimlerinde kurulan koalisyon hükümetinde yer almıştır. Genel olarak daha sonraki seçimlerde de ikinci parti veya üçüncü parti olarak Sırp meclisine milletvekili gönderebilmiştir (Ekinci, 2014, s. 58).

Bosna-Hersek'te çok etnisiteli partiler de bulunmaktadır. Seçim sisteminin onları desteklemekten uzak ve büyümelerine de elverişli olmayan tasarımına rağmen, siyasette küçük de olsa bazı başarılar elde etmişlerdir (Touquet, 2011, s. 456). Genel olarak bu partiler, siyasi ılımlılık ortamı yaratmakta ve karar vermede kilit role sahip olmaktadır. Bosna-Hersek'te, Bosna-Hersek Sosyal Demokrat Partisi (SDP BİH), Demokratik Cephe (DF) ve Bizim Parti (NS) milliyetçi olmayan partilerin başlıca örneklerini oluşturmaktadır. Bu partiler milliyetçi partilerin aksine farklı çıkarları bir araya getirerek daha merkezi bir etkiye sahip olma eğilimindedirler ve bu yüzden de daha geniş bir tabana hitap etmeyi hedeflemektedirler (Hulsey ve Keil, 2019, s. 2).

Bosna-Hersek'in çok etnisiteli partilerinin başında Bosna-Hersek Sosyal Demokrat Partisi gelmektedir. SDP BİH internet sitesinde amacının siyasi örgütlenmenin tek kutuplu etnik karakteriyle mücadele etmek olduğu yazmaktadır. İlkelerinin köklerini 1909 yılında kurulan Bosna-Hersek Sosyal Demokrat Partisi'ne dayandırmaktadır ve günümüzde ilkelerini sosyal adalet, eşitlik ve dayanışma olarak açıklamaktadır (About SDP, 2022). SDP BİH, yolsuzlukla mücadele ve şeffaflık sağlamaya yönelik mesajlarıyla Bosna-Hersek siyasetinde etkili olmak istemektedir. Ek olarak SDP BİH'in en önemli özelliklerinden bir tanesi Avrupa ile kendini özdeşleştirmesidir. Bir başka deyişle SDP BİH, AB'ye üyeliğin Bosna-Hersek'te siyasi demokrasiyi sağlayacağına inanmaktadır (Davison, 2013, s. 11).

Bosna-Hersek'te partiler arası rekabetin olması parti siyasetinin kişileşmesine neden olmaktadır. Bu da parti içindeki ayrışmaların çözümünü parti içinde mücadele ederek bulmak yerine, kişilerin ayrılarak yeni partiler kurması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum hem milliyetçi partilerde hem de çok etnisiteli partilerde kendini göstermiştir. Örneğin SDP içinde Zlatko Lagumdžija ve Zeljko Komsic arasındaki liderlik mücadelesi, parti içinde uyum veya liderlik değişikliği yerine Komsic'in ayrılmasına ve Demokratik Cephe'nin kurulmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, DF'nin kendisini daha fazla sosyal demokrat parti olarak tanımlamasının dışında, SDP ile arasında çok az ideoloji farkı vardır. Ek olarak DF, 2014 seçimlerinde en başarılı çok etnisiteli parti olmasına rağmen, 2018 seçimlerinde SDP, DF'ye verdiği kayıpları telafi etmiş ve kendisini bir kez daha önde gelen milliyetçi olmayan parti olarak kanıtlamıştır (Hulsey ve Keil, 2019, s. 10).

Bosna-Hersek'te bir başka önemli çok etnisiteli parti Bizim Parti'dir. NS, Bosna-Hersek'te milliyetçi partilere bir tepki olarak 2008'de kurulmuştur. Kendisini, "sosyal-liberal" olarak tanımlayan parti, devletin etnik çizgide yapılandırılmış olmasını eleştirmekte ve bütün vatandaşların eşit haklara sahip olmasını savunmaktadır (Ekinci, 2014, s. 70). Ayrıca NS, kendisini ne ulusal ne de uluslarüstü bir parti olarak tanımlamakta ve diğer çok etnisiteli partilerden farklı olarak hem ulusal kimliğe hem de halkın ihtiyaçlarına vurgu yapmaktadır. NS'nin temel hedefi, istihdam, sağlık, eğitim gibi sosyal konuların dışında etnik adaleti sağlamaktır. Etnik adalet ise kısaca "hiçbir etnik grubunun hakimiyet kurmasına olan inanç" şeklinde açıklanmaktadır (Touquet, 2011, s. 460).

2022 Cumhurbaşkanlığı ve Temsilciler Meclisi Seçimleri

2 Ekim 2022'de gerçekleştirilen Bosna-Hersek seçimlerine geçmeden önce kısaca son on altı yılın seçimlerine değinmek faydalı olacaktır:

2006 genel seçimleri, Bosna-Hersek seçim mevzuatı kapsamında tamamen yönetilen ilk seçimlerdir; şöyle ki savaştan sonraki ilk üç seçim AGİT tarafından düzenlenmiştir. Bu seçime

katılım oranı % 52,14 olmuştur ve seçimde partilerin kendi toplulukları için rekabet etmesi dikkat çekmiştir. Oyların çoğunluğunu alan kilit partiler arasında SDA, SBİH (Bosna-Hersek İçin Partisi) ve SDP yer almıştır. Boşnak toplumundan SBİH'in adayı Haris Silajdzic, Hırvatlardan Zeljko Komsic, SNDS tarafından desteklenen Nebojsa Radmanovic seçilmiştir (Party Passport Bosnia and Herzegovina, 2020, s. 3).

2010'da düzenlenen genel seçimler ise SNDS lideri Dodik'in 2008'de Kosova'nın bağımsızlığının ilanı üzerine ortaya attığı ayrılma söylemleri gölgesinde gerçekleşmiştir. Ona göre Bosna'nın varlığının devam etmesi imkansızdır ve Bosna-Hersek'in gelişme olasılığına inanmak için hiçbir neden yoktur (Mirsad, 2012, s.77). Ne var ki Dodik'in bu söylemleri partisine oy olarak geri dönmüş, Sırp oylarının çoğunluğunu SNDS almıştır. Cumhurbaşkanlığı koltuğuna Boşnaklardan SDA'nın adayı Bakir İzzetbegoviç, Hırvatlardan SDP'nin desteklediği Zeljko Komsic ve Sırlardan da Nebojsa Radmanovic seçilmiştir (Party Passport Bosnia and Herzegovina, 2020, s. 4.)

2014 genel seçimlerinde devlet ve entite düzeyinde 51 siyasi parti ve 14 koalisyon katılmıştır. Bu seçimlerde Boşnak Cumhurbaşkanlığı için on aday olması en çok Boşnak bloğunun bölündüğünün göstergesidir. Ayrıca bu seçimlerde Hırvatlar dört aday, Sırlarda ise üç aday Cumhurbaşkanlığı koltuğu için yarışmıştır (Zdeb, 2015, s. 73). 2014 seçimlerinde Cumhurbaşkanlığı koltuğuna Hırvat üyesi HDZ BIH'in adayı Dragan Covic, yeni bir Hırvat unsuru oluşturma söylemiyle oyların %52,4'ünü alarak gelmiştir. Boşnak koltuğuna ise Bakir İzzetbegoviç, oyların yaklaşık üçte birini alarak en yakın rakibi Radoncic'in önüne geçmiştir. Bosna-Hersek Devleti Cumhurbaşkanlığının Sırp üyesi olarak da Ivanic Mladen seçilmiştir (National Democratic Institute Bosnia Herzegovina's 2014 Elections Reports, 2014). Genel olarak bu seçimlerde partiler etno-milliyetçi meselelerden çok sosyo-ekonomik konulara odaklandıkları görülmektedir. Federasyon'da önde gelen partiler SDA, DF olurken Sırp oyları SNDS ve Sırp Demokrat Partisi tarafından toplanmıştır.

2018 genel seçimlerinde ise SDA ve SNDS büyük partiler olarak ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanlığında SDA'nın desteklediği Sefik Dzaferovic, Hırvatların desteklediği (DF) Zeljko Komsic ve Sırların desteklediği Milorad Dodik (SNSD) seçilmiştir (Party Passport Bosnia and Herzegovina, 2020, s. 3-4).

Bosna-Hersek'in karmaşık siyasi mekanizması ve rekabetçi parti yapılanması seçimlerden sonra hükümetlerin kurulmasının zaman almasına da neden olmaktadır. Örneğin, Bosna-Hersek'te 2018 seçimlerinden 14 ay sonra (Maksimovic ve Biogradlija, 2019). 2014 seçimlerinden 5 ay sonra (Akramedia, 2015). 2010 seçimlerinden sonra ise tam 16 ay sonra hükümet kurulmuş ve güven oyu almıştır (Aljazeera Turk, 2012).

Çok karmaşık bir seçim sistemine sahip olan Bosna-Hersek'te son seçimler 2 Ekim 2022 tarihinde yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının aksine, devlet ve unsur başkanlıklarına aday olma hakkı kendilerini Boşnak, Hırvat veya Sırp olarak beyan eden seçmenlerle sınırlı kalmıştır. Bu seçimlerde toplamda 90 siyasi parti, 17 bağımsız aday, toplamda 7258 aday yarışmıştır. Bu seçimlerde etnik olarak bölücü söylemler, ekonomi, sosyal refah gibi konulardan daha fazla öne çıkmıştır (International Election Observation Mission , 2022, s. 2). Ayrıca, Bosna-Hersek'te son seçimlere katılım oranı %50 ile sınırlı kalmıştır. Geçmiş seçimlerde de bu oran 2018'de %54, 2014'te yine %54 2010'da ise %56'dır. Bu oranın hep %50 seviyelerinde olmasının en büyük sebebi halkın seçimlere inanmaması ve sandığa gitmemesidir (Mazrek, 2022).

2 Ekim 2022'de yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Temsilciler Meclisi seçimlerinde cumhurbaşkanlığı koltuğu için Boşnaklardan SDA'nın adayı Bakir İzzetbegoviç ve SDP'nin adayı Denis Becirovic, Hırvatlardan DF'nin adayı Zeljko Komsic ve HDZ BIH'in adayı Borjana Kristo ve Sırlardan ise SNDS'nin adayı Zeljka Cvijanovic ve SDS'nin adayı Mirko Sarovic ön plana çıkmıştır. Seçim sonuçlarına göre Cumhurbaşkanlığının yeni üyeleri Boşnaklardan Denis

Becirovic, Hırvatlardan Zeljko Komsic, Sırlardan ise Zeljka Cvijanovic olmuştur. Özellikle Becirovic'in, SDA'nın adayı Bakir İzzetbegović'ten daha fazla oy alarak seçilmesi Bosna-Hersek'te milliyetçi ağırlıklı bir siyasi sistemden kopuş mu var sorusunu akla getirmektedir. Ancak parlamento seçimlerinde SDA'nın daha fazla oy alması Bosna-Hersek siyasetinde milliyetçi olmayan söylemin ilerlemesinin yavaş olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte SDP ve diğer çok etnisiteli partiler bir miktar büyüme göstermelerine rağmen Bosna-Hersek siyasetinde sürücü koltuğuna geçememişlerdir. Yine de ülkede çok etnisiteli partilerin ilerleme göstermesi genel olarak siyasette ve reformda değişiklik görmek isteyen insanların da olduğunun işareti olarak değerlendirilmektedir (European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s. 4).

Bu seçimlerde cumhurbaşkanlığı yarışında Boşnak adaylardan 11 muhalefet partisinin desteğiyle yarışan Denis Becirovic %57,37 oy alırken Bakir İzzetbegović'in oyu %37,25 olmuştur. Hırvat adaylardan ise Zeljko Komsic %55,80, rakibi ise %44,20 oy almıştır. Sırp adaylardan ise Zeljka Cvijanovic %51,65, Mirko Sarovic ise %42,74 oy almıştır (European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s. 5).

Boşnak Üye	Hırvat Üye	Sırp Üye
Denis Becirovic (SDP) %57.37	Zeljko Komsic (DF) %55.80	Zeljka Cvijanovic (SNDS) %51.65
Bakir İzzetbegovic (SDA) %37.25	Borjana Kristo (HDZ-BİH) %44.20	Miko Saroic (SDS) %42.74
Mirsad Hadzikadic (PzP) %5.38	N.a	Vojin Mijatovic(SDP) %1.86

Tablo 1. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Resmi Sonuçları

Kaynak: Bosnia Herzegovina, European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s.5,
<https://europeanforum.net/countries-list/bosnia-and-herzegovina/>, (11.11.2022).

Temsilciler Meclisi resmi sonuçlarında ise göze çarpan en önemli nokta SDA'nın %17,2 oy alması olmuştur. Bununla birlikte SNDS %16,3 oy almış, HDZ BIH %8,8 oy almıştır. Bu verilere dayanarak Bosna siyasetinde halen milliyetçi öğelerin ağırlıkta olduğu yorumu yapılabilir (European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s. 5).

Demokratik Eylem Partisi (SDA)	%17.2
Bağımsız Sosyal Demokratlar İttifakı (SNDS)	%16.3
Bosna-Hersek Hırvat Demokrat Birliği (HDZ BIH)	%8.8
Sosyal Demokrat Parti (SDP)	%8.2
Sırp Demokrat Partisi (SDS)	%7.1
Demokratik Cephe (DF)	%6.4
Halk ve Adalet (NiP)	%5

Demokratik İlerleme Partisi	%4.6
Bizim Parti (NS)	%3.1
Yeni Nesiller İçin Halkların Avrupa Birliği (NES)	%2.1

Tablo 2. Bosna-Hersek Temsilciler Meclisi Resmi Sonuçları

Kaynak: Bosnia Herzegovina, European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s.5, <https://europeanforum.net/countries-list/bosnia-and-herzegovina/>, (11.11.2022).

Bosna-Hersek Federasyon'unda da SDA %24,4 ile en fazla oyu alan parti olmuştur. SDA'yı %13,5 ile SDP ve %13,4 ile HDZ BIH izlemektedir. Genel olarak çok etnisiteli partilerin oyu ise şöyledir; DF %11, NIP %6.9, NS %5.2 oy almıştır (European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s. 6).

	2022
Demokratik Eylem Partisi (SDA)	%24.4
Sosyal Demokrat Parti (SDP)	%13.5
Hırvat Demokrat Birliği (HDZ)- koalisyon	%13.4
Demokratik Cephe- Yurttaşlar Birliği	%11
Halk ve Adalet-Bosna-Hersek Emekliler Partisi (NİP-SPU)	%6.9
Bizim Parti (NS)	%5.2
Yeni Nesiller İçin Halkların Avrupa Birliği (NES)	%4.3
Bosna-Hersek Partisi	%3.7
Daha İyi Bir Gelecek İçin Birlik (SBB-BİH)	%2.8

Tablo 3. Bosna-Hersek Federasyonu Parlamentosu Resmi Sonuçları

Kaynak: Bosnia Herzegovina, European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s.6, <https://europeanforum.net/countries-list/bosnia-and-herzegovina/>, (11.11.2022).

Sırp Cumhuriyeti başkanlık yarışında ise Milorad Dodik %47,06, rakibi Jelena Trivic %42,48 oy almıştır. Bu seçimde muhalefet partileri Dodik'in usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle sonuçların yeniden değerlendirilmesini istemişler ve sonuçları protesto etmişlerdir. Merkez Seçim Komisyonu matematiksel uyuşmazlık nedeniyle oyların yeniden sayılması kararı almıştır. Komisyon seçimlerde bazı usulsüzlüklerin olduğunu tespit etmiş ama bunun sonuçları değiştirmeyeceğine karar vermiştir. Nihayet 28 Ekim'de açıklanan resmi sonuçlara göre Dodik Sırp Cumhuriyeti'nin Başkanı olmuştur (Perspektif, 2022).

	2022
Milorad Dodik (SNDS)	%47.06
Jelena Trivic (PDP-SDS)	%42.48

Tablo 4. Sırp Cumhuriyeti Başkanlık Seçimleri Resmi Sonuçları

Kaynak: Bosnia Herzegovina, European Forum for Democracy and Solidarity, 2022, s.6, <https://europeanforum.net/countries-list/bosnia-and-herzegovina/>, (11.11.2022).

Bosna-Hersek, seçimler öncesinde medyada da yer alan yoğun bir seçim kampanyası dönemi geçirmiştir. Özellikle medya, siyasi ve ekonomik çıkarları sebebiyle belirli partilere karşı ön yargılı olmuş ve sıklıkla haberler çarpıtılmıştır. Bosna-Hersek'te problemlerli ekonomik duruma

ve kilit politika alanlarındaki acil reform ihtiyaçlarına rağmen, seçim kampanyasına ülkedeki etnik gruplar arası ilişkilerle ilgili konular hâkim olmuştur. Sırp siyasetçiler, Sırp Cumhuriyeti'nin ayrılmasıyla ilgili somut çabalarıyla dikkat çekerken, Bosna-Hersek Federasyonundaki Boşnak ve Hırvat siyasetçilerin ana seçim kampanyası gündemi seçim yasası reformu olmuştur (Elections in Bosnia and Herzegovina, 2022).

Bu seçimlerde öne çıkan en önemli husus, sosyal medyanın partiler tarafından seçim propaganda aracı olarak kullanılması olmuştur. Facebook şeffaflık verilerine göre, üçlü Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı koltuğu için yarışan altı parti, Ekim seçimleri için bir ay süren kampanya sırasında 499 ücretli Facebook ve Instagram reklamına toplam 95 bin ila 117 bin dolar harcamıştır. En çok harcamayı yapan ise Dodik liderliğinde SNDS olmuştur. Parti, toplamda Facebook ve Instagram reklamına 52 bin ila 67 bin dolar harcamıştır. Dodik'in karşısında yarışan PDP'nin adayı Jelana Trivic ise Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı yarışında 22 bin ila 28 bin dolar harcamıştır. Trivic sosyal medyada özellikle yaşlılara, savaş gazilerine, gençlere ve öğrencilere yönelik videolar paylaşmıştır. Sırpların aksine Boşnak ve Hırvatlar için sosyal medya seçim kampanyasında bir öncelik olmamıştır. Ama yine de özellikle çok etniteli partiler Sırplar kadar olmasa da seçim kampanyalarında sosyal medyayı kullanmışlardır. Örneğin, Hırvat aday Komsic'in seçim kampanyası Cover adlı dijital pazarlama ajansı tarafından koordine edilmiştir ve seçim kampanyasında sosyal medya için 3 bin 200 ila 3 bin 299 dolar harcamıştır. Komsic'in rakibi Kristo ise sosyal medyayı etkili kullanmamıştır. Yayımlanan videolarından bazıları üç kere tanıtılmış bu yüzden de kitle etkileşimi açısından faydalı olamamıştır. Boşnak partilerinden ise SDA, sosyal medya tanıtımı için bir harcama yapmamıştır. Ancak rakibi Becirovic, Facebook ve Instagram tanıtımını yoğun bir şekilde kullanmıştır. Facebook ve Instagram sayfasındaki toplam 92 reklamda Becirovic öne çıkmış ve SDP'nin sayfasında ödenen reklamların maliyeti ortalama 100 dolar olmuştur. Genel olarak Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Bosna-Hersek'teki şubesine göre siyasi partiler Ekim seçimleri için yaklaşık 12 milyon Boşnak markı veya 6 milyon avro harcamıştır (Kurtic, 2022).

Devletlerin demokratik göstergesi olan siyasi partiler 'kimliklerini' söylemler yoluyla şekillendirir. İktidara geldiklerinde de şekillenen kimlikleriyle politikalar izlerler. Karmaşık siyasi yapılanmadaki Bosna-Hersek'te partilerin söylem yoluyla oluşturdukları kimlikler deklarasyonlarına yansımıştır. Bu sebeple Bosna-Hersek'te öne çıkan partilerin deklarasyonlarına değinmek önemli olacaktır.

SNDS'nin deklarasyonunda genel olarak milliyetçi, Sırp Cumhuriyetinin çıkarlarına önem veren ayrılıkçı bir eğilim mevcuttur. Bu eğilim parti kampanya sürecine ve parti lideri Dodik'in söylemlerine doğrudan yansımıştır. Örneğin Dodik, seçim kampanya süreci ile ilgili olarak olumlu ve yoğun bir dönem geçirildiğini "*137 miting yaptık ve bu mitinglere 270 binin üzerinde insan katıldı*" diyerek örneklendirmiştir. Aynı zamanda Dodik, diğer partilerin söyleminin sadece kendisine yönelik nefret söylemi olduğu, seçimlerin nefretle değil çalışmayla kazanılacağını söylemiştir. Dodik, Bosna-Hersek Üçlü Cumhurbaşkanlığı için üye olmamasının nedenini "*Üçlü Cumhurbaşkanlığı bir dizi görevden biridir önemli olan Sırp Cumhuriyetidir*" diyerek açıklamıştır. Ayrıca Dodik'in "*biz Sırp Cumhuriyeti siyasetini temsil ediyoruz, Bosna-Hersek'i değil*" söylemi partisinin ayrılıkçı, milliyetçi söyleminin bir yansıması olarak okunabilir (snsd.org, 2022). Son olarak Dodik seçimlerden dört beş ay önce "*Ukrayna'daki savaş, Sırp Cumhuriyetinin Bosna-Hersek'ten ayrılma planlarının ertelenmesine neden olmuştur*" demiştir (euronews.com, 2022). Genel olarak Dodik'in seçimlerden önceki süreçte ayrılıkçı söylemini devam ettirdiği söylenebilir. Bu ayrılıkçı söylemin temelinde yatan şey Sırpların kendilerini Boşnaklar ve Hırvatlardan farklı görmesidir. Zira Sırp Cumhuriyeti'nin Dayton Barış Antlaşmasında, Federasyona göre daha homojen bir yapıyla oluşturulması nedeniyle, kendilerini farklı ve üstün görme söylemlerini pekiştirmeye ve daha milliyetçi bir kimliğe bürünmelerine yol açmıştır. Öyle ki parti sayfasında sürecin nasıl olacağına dair "*barışçıl ayrılma ve karşılıklı tanıma*" şeklinde fikir sunmuşlardır (snsd.org, 2022).

SDA'nın parti deklarasyonunda ise Boşnak kimliği ve çıkarları ön plana çıkmaktadır. Ancak SDA, diğer partilere göre daha üniter bir oluşum önermektedir. SDA'ya göre Bosna-Hersek, siyasi, idari, ekonomik ve kültürel olarak Saraybosna merkezinde örgütlenmelidir. SDA, genel olarak Boşnak kimliğinin özel bir şekilde onaylanması, korunması ve devam etmesini savunurken, aynı zamanda Boşnak kimliğinin tüm Bosna-Hersek vatandaşlarının ortak kimliği olarak, yani bir üst kimlik olarak onaylanması konusunda da ısrar etmektedir. Onlara göre Boşnak kimliğinin kültürel, dini ve siyasi boyutu korunacak, ancak bundan böyle Boşnak ulusu (Bosnalılar ve Hersekliler) olarak anılacak ortak bir ulusal kimliğe dönüştürülecektir. Bu tasavvurla ilgili tek sorun, diğer iki kurucu milletin böyle bir kimlik ve toprak tasavvurunu kabul etmeleri için en ufak bir ihtimal ve isteğin olmamasıdır (Barbaric, 2022). SDA'nın bu tutumu seçim kampanyası sırasında "ayrılıkçılığa karşı tek gerçek siper SDA" söylemiyle tasvir edilmiştir. Ayrıca SDA seçim kampanyasında 1990'larda yaşanan savaşa göndermede bulunmuştur. Seçimlerden önce yapılan mitingde Bakir İzzetbegoviç'in eşi Sebija İzzetbegoviç "ülkedeki muhalifler Müslümanların tekrar katledilmesine, toplama kamplarına götürülmesine ve toplu mezarlara atılmasına yol açacak" demiştir (Niksic, 2022).

HDZ'nin parti deklarasyonunda ise yarı sivil üniter yapı dikkat çekmektedir. HDZ, daha merkezi ve etnik gruplar arasında federalist bir denge sunmaktadır. HDZ'in deklarasyonunda, sürdürülebilir bir Bosna-Hersek'in ancak ülkenin tüm vatandaşlarının haklarının garanti edilmesiyle mümkün olacağı ifade edilmektedir. Bunun da yalnızca dini ve kültürel değil, aynı zamanda etnik çeşitliliğin siyasi olarak tanınmasıyla mümkün olacağını vurgulamaktadır. Aslında HDZ'nin deklarasyonunda asıl amacın Hırvatların varlığının korunması olduğu gerçeği gizlenmemekle beraber, yine de diğer halkların haklarını güvence altına almanın devletin istikrarı için önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ek olarak deklarasyonda, devletin istikrarını ve toprak bütünlüğünü Hırvatların sağlayacağı vurgusu öne çıkmaktadır. Son olarak HDZ'ye göre Bosna-Hersek, her bir unsurun diğeriyle koordineli olduğu merkezi olmayan bir devlet olmalıdır (Barbaric, 2022).

2022 seçimlerinin kazananı çok etnisiteli partiler olmuştur. Bu partilerin kimlikleri milliyetçi partilere muhalif olarak şekillendirilmiştir. Genel olarak parti karakterleri ise ülkedeki hakim milliyetçi söylemin azaltılması ve yolsuzluğun bitirilmesidir. Seçimlerde 11 muhalefet partisinin de desteğini alarak bu söylemlerle Bosna-Hersek Sosyal Demokrat Partisinin adayı Beciroviç galip gelmiştir. İdeolojik olarak SDA'dan farklı olan bu parti laik fikirlere, daha ilerici politikalara eğilimlidir. Ancak yine de SDA ile aynı şekilde Boşnakların, Bosna-Hersek için sorgulanamaz bir siyasi öge olduğu konusunda hem fikirlerdir. Öte yandan, SDA, SDP'yi vatanseverlik duygularının gelişmediği, İslam dinini koruyarak Boşnak halkının gerçek çıkarlarını nasıl temsil edeceklerini bilmedikleri hususunda eleştirmiştir. Ek olarak SDA, mevcut tüm partilerin SDA'nın devrilmesi için birleşmesinin Bosna-Hersek düşmanlarının çıkarlarına yaradığı gerekçesiyle eleştirmiş, bu argümanı sıklıkla seçim kampanya sürecinde kullanmıştır. Beciroviç'in seçimlerde galip gelmesinin en önemli nedeni siyasi kariyerinde herhangi bir yolsuzluk skandalının olmamasıdır (n1info.ba, 2022).

Seçimlerin galibi olarak yorumlanabilecek bir diğer çok etnisiteli parti DF olmuştur. Adayı Hırvat Zeljko Komsic'in Boşnak seçmenlerden de oy alması milliyetçi partiler tarafından eleştirilmiştir. Komsic'in Boşnaklar arasında da desteklenmesinin ve seçilmesinin en önemli sebebi savaşta "Boşnak ordusunda savaşan, vatansever Bosnalı Hırvat" olarak anılmasıdır (n1info.ba, 2022).

Ek olarak 2022 seçimlerinde bahsedilecek kayda değer gelişme seçim gecesi Yüksek Temsilcinin "Bonn yetkilerini" kullanarak gerçekleştirdiği yasa değişikliğidir. Yüksek Temsilci değişikliği şu sözlerle duyurmuştur: "Seçmenlere, sizlere şunu söylemek istiyorum ki, siz sandıkta oy kullanırken, ben oylarınızın sayılmasını ve demokratik iradenize saygı gösterilmesini sağlayacak kararlar aldım. Demokratik oy vererek sorumluluğunuzu gösterdiniz. Vereceğiniz oylara saygı duyulmalı." Yüksek temsilcinin bu sözlerle açıkladığı değişiklikler

şunları içermektedir: Bosna-Hersek Halk Meclisindeki delege sayısı 17'den 23'e çıkarılmıştır. Halk Meclisi delegeleri, her kantondan en az bir Sırp, bir Hırvat, bir Boşnak ve Diğerleri arasından birer delege seçilmek kaydıyla, Kanton Meclisleri tarafından etnik yapıya göre seçilecektir. Yüksek Temsilci Schmidt, bu değişikliklerin önemli bir parçası olarak, Usul Tüzüğü ile düzenlenecek olan parlamento çalışmalarına vatandaşların katılımını da dahil etmiştir (ndi.org, 2022).

Yüksek Temsilcinin seçim gecesi yaptığı bu değişiklik, seçmenler oylamayı bitirdikten sonra hükümet kurma kurallarını değiştirmenin demokratik olmayacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Ayrıca bu değişikliğin en çok Hırvat etnik grubunun yararına olması nedeniyle Yüksek Temsilci özellikle Sırlar ve Boşnaklar tarafından eleştirilmiştir. Değişiklikler, Bosna'da siyasetin etnik hakimiyet için sıfır toplamlı bir oyun olarak görülmeye devam ettiğini göstermektedir. Değişiklikler aynı zamanda büyük etnik partileri destekleyen çevreyi güçlendirmektedir (Sokolic, 2022).

Son olarak 2022 Bosna-Hersek seçimleri ile ilgili kayda değer gelişme 29 Ağustos 2023'te AIHM'in seçimlerle ilgili verdiği karardır. Bosna-Hersek'teki seçimlerin etnik milliyetçiliğe dayalı olmasıyla ilgili olarak AIHM Bosna-Hersek'teki son seçimin demokratik olmadığına karar vermiştir. Şöyle ki Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı Hırvat üyesi Zeljko Komsic'in dış politika danışmanı siyaset bilimci Slaven Kovacevic, Halklar Meclisi için geçerli olan bölgesel ve etnik gerekliliklerden dolayı 2022 milletvekili seçimlerinde kendi seçtiği adaya oy kullanmadığı gerekçesiyle AIHM'e seçmen olarak başvuruda bulunmuştur. Bir başka deyişle başvurunun konusu Halklar Meclisine dair aktif oy haklarıdır. Aslında bu dava daha önceki Sejdic-Finci davasından farklıdır. Çünkü burada konu etnik aidiyetleri veya ikamet ettikleri yerler sebebiyle Halklar Meclisine seçilemedikleri için ayrımcılığa maruz kalmalarıdır (Popovic, 2022). Mahkeme kararında seçim özgürlüğüne vurgu yapılmış ve '*seçimde oy kullanma etnik kriterlere değil, siyasi kriterlere dayanmalı*' denilmiştir. Yani Halklar Meclisi üyelerinin ayrı unsurlardan değil, Bosna-Hersek topraklarının tamamından seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mahkeme kararında ayrıca "*Siyasi görüşleri ne olursa olsun hiç kimse belirlenmiş etnik çizgilere göre oy kullanmaya zorlanmamalıdır*" denilmiştir (rferl.org, 2023). Bu karar milliyetçi partiler tarafından Dayton Antlaşmasının kurucu halklar temasına zarar vereceği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Çok etnisiteli partiler ittifakı Troyka ise kararı Bosna-Hersek'teki gerekli olan reformlar konusunda gelecekte atılacak adımlar için önemli bir başlangıç noktası olarak değerlendirmiştir (europeanwesternbalkans, 2023).

SONUÇ

Geçmişin olduğu gibi bugünün de en acı gerçeklerinden biridir savaş. Batı Balkanlar bölgesinde de tarih boyunca savaşlar, çatışmalar eksik olmamıştır ve bu durum bölgenin "barut fıçısı", "kaynayan kazan" olarak hafızalarda yer edinmesine yol açmıştır. Nitekim 1992-1995 yılları arasında Bosna-Hersek'te yaşanan iç savaş bölge hakkındaki bu algıyı pekiştirmiştir. Yaşanan savaş yalnızca bölge hakkındaki algının pekiştirilmesine yol açmamış, aynı zamanda savaş sonrasında oluşturulan siyasi yapıyla da bu olumsuz algıyı sürekli kılmıştır.

14 Aralık 1995'te imzalanan Dayton Antlaşması savaşı sonlandırsa da savaştan arta kalan sorunlara bir çözüm getirememiştir. Çözumsuzlüğün başlıca sebebi ise barışın savaş koşullarına ve sonuçlarına göre şekillendirilmeye çalışılmasıdır. Günümüzde Dayton Antlaşması pek çok açıdan eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin odak noktası savaş sonrasında ortaya çıkan etnik bölünmüşlüktür. Bir başka deyişle savaş esnasında Bosna-Hersek'teki nüfus dağılımı savaş koşulları gereği değişmiş; Boşnakların, Hırvatların ve Sırların kontrol ettiği bölgelerin nüfusu etnik açıdan homojenleştirilmiştir. Dayton Antlaşması oluşan bu etnik bölünmüşlüğü meşrulaştırmış ve dolayısıyla ülkenin istikrarına sürekli tehdidi beraberinde getirmiştir. Dayton Antlaşması Boşnakların, Hırvatların ve Sırların devlette güçlü bir paya sahip olma isteklerini karşılamak amacıyla Bosna-Hersek'e karmaşık bir sistem getirmiştir. Neticede ortaya hem

devlet düzeyinde hem de unsurlarda ve kantonlarda yasama, yürütme ve yargı mekanizması olan anlaması zor bir yapı çıkmıştır. Ayrıca oluşturulan siyasi düzen partiler arasında etnik temelli bir rekabet de başlatmıştır. Siyasi partiler, seçim kampanyalarında etnik düşmanlık ve milliyetçiliği kullanmakta ve bu da ülkenin Dayton sonrası demokratikleşme sürecine ket vurmaktadır.

Bosna-Hersek'teki siyasi partiler Boşnak, Hırvat, Sırp ve çok etnisiteli partiler olarak sınıflandırılmakta ve partiler arasında etnik temellere dayalı bir rekabet oluşturmaktadır. Bu durum ülkedeki bölünmüşlüğü daha da belirginleştirmektedir. Ayrıca ülkede halen etkili olmaya devam eden ve milliyetçi söylemler kullanan bu partilerin çoğunluğu iç savaş yıllarından beri siyasette var olmaktadır ve seçim kampanyalarında savaş yıllarına gönderme yapmaları, siyasi ortamın daha da gerilmesine neden olmaktadır.

Ülkedeki etnik bölünmüşlüğün partilere yansıyan bir başka göstergesi partilerin ait oldukları etnik grubun çıkarlarına dayalı politikalar izlemesidir. Bir başka ifadeyle ülkede Sırp partiler Sırp'ların, Boşnak partiler Boşnakların, benzer şekilde Hırvat partiler de Hırvatların çıkarlarına dayalı politikalar izlemekte ve bunu seçim kampanyalarına taşımaktadırlar.

Genel olarak 2022 seçiminde çok etnisiteli partilerden SDP'nin cumhurbaşkanlığı adayı Beciroviç ve DF'nin adayı Komsic'in yüksek oy alması önemli bir gelişmedir ve halkın milliyetçi adayları görmek istemediğinin göstergesidir. Bu gelişme siyasette değişiklik görmek isteyen insanların da olduğunun bir işareti olarak değerlendirilmiştir. Bunda Beciroviç'in kampanyasında milliyetçi bir söylem yerine daha yapıcı, uzlaşmacı bir dil kullanması ve Komsic'in de benzer şekilde bir kampanya yürütmesi etkili olmuştur. Ayrıca Hırvat aday Komsic'in seçilmesi milliyetçi Hırvatlar tarafından 'Boşnaklardan oy aldı' gerekçesiyle eleştirilmiştir. Aslında Komsic'in Boşnaklar arasında desteklenmesinin sebebi savaşta Boşnak ordusunda savaşan vatansever bir Hırvat olarak anılmasıdır. Ek olarak Beciroviç ve Komsic'in AB yolunda olduklarına dair açıklamalar yapmaları da seçilmelerinde kilit rol oynamıştır. Ama yine de parlamento seçimlerinde milliyetçi partiler çok etnisiteli partilerden daha fazla oy almıştır. Örneğin SDA Bosna-Hersek Federasyonu parlamento seçiminde en yüksek oyu alan parti olmuştur. Ayrıca Sırp Cumhuriyeti'nde ayrılıkçı söylemleriyle gündemden düşmeyen ve sık sık Rusya'nın desteğini dile getiren Dodik'in Sırp Cumhuriyeti'nin Başkanı seçilmesi ülkede unsurlar arasındaki etnik bölünmüşlüğün derinliğine iyi bir örnektir.

Bosna-Hersek'te seçim sistemine yansıyan bir başka sorun da halkın seçime gitme konusundaki isteksizliğidir. Sandığa gitme oranının %50 seviyelerinde olmasının sebebi insanların sistemin düzeleceğine dair umudunun az olmasındandır.

Yasal ve siyasi düzen açısından benzersiz olan Bosna-Hersek dünyada vatandaş başına en yüksek temsilci sayısına sahip devlettir. Bu yapı nedeniyle kamu harcamalarının çoğunluğunun devlet yapılanmasının finansmanına gitmesi zaten ekonomik olarak iyi olmayan ülkenin gelişimine zarar vermektedir. Ayrıca bu karmaşık siyasi mekanizma ve rekabetçi parti yapılanması seçimlerden sonra hükümetin kurulmasının zaman almasına da neden olmaktadır. Zira geçmiş seçimlerde on dört ila on altı ayı bulan hükümet kurma çabaları, 2022 seçimlerinde, üç buçuk ay gibi bir süre sonrasında gerçekleşmiştir.

2022 seçimlerinde değerlendirilebilecek önemli bir gelişme de Yüksek Temsilcinin seçim gecesi Bonn yetkilerini kullanarak gerçekleştirdiği yasa değişikliğidir. Bu değişiklik Halk Meclisindeki delege sayısı 17'den 23'e çıkarılmış ve delegelerin her kantondan en az bir Sırp, Hırvat, Boşnak ve diğerleri arasından seçilmesine -yani Kanton meclisleri tarafından etnik yapıya göre seçilmesine- karar verilmiştir. Bu değişiklik özellikle Sırp'lar ve Boşnaklar tarafından Hırvatların yararına olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Yapılan bu değişikliğin seçim gecesi olması ve etnik yapıya dayanması Bosna-Hersek siyasetinde etnik hakimiyetin süreceğinin bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Genel olarak Bosna-Hersek'te siyasi sistemin iç savaşın sonuçlarına göre şekillendirilmesi etnik bölünmüşlüğü her siyasi kademede belirgin olmasına yol açmaktadır. Özellikle seçim sistemi, siyasi partiler ve gerçekleştirilen seçimler etnik ayrımcılığın çok net görüldüğü alanlardır.

Ülkede Dayton Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden bu yana çatışmaların olmaması çok önemli bir başarıdır. Ancak siyasi sistemin etnik milliyetçiliğe dayandırılması, seçimlerin bu doğrultuda gerçekleştirilmesi ve özellikle etnik siyasi partilerin ayrılıkçı söylemler üretmesi ülkenin demokratikleşmesini geciktirmenin yanı sıra yeni çatışma risklerini de beraberinde bulundurmaktadır. Nitekim ülkedeki bu tehdit, son AIHM kararına da yansıdığı gibi uluslararası toplum tarafından da eleştirilmektedir.

KAYNAKÇA

- About SDP. (2022,11 Şubat). sdpba: <https://www.sdp.ba/about-sdp/>
- AKOVA, S. & KANTAR, G. (2020). Globalization in the Context of Multiculturalism and Ethnicity in the Western Balkans and Intercultural Communication, *J Public Affairs*, ss.1-8. doi: <https://doi.org/10.1002/pa.2185> adresinden erişildi.
- ARAPOVIC, A. & BRLJAVAC, B. (2016). Election System of Bosnia and Herzegovina: Catalyst of Unsuccessful Democratization, *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 16(1), ss.18-37.
- BARBARIC, D. (2022, 11 Şubat). Osservatorio balcani causaso transeuropa. Između čekića i nakovnja: analiza Deklaracija triju dominantnih bosanskohercegovačkih stranaka – SDA, SNSD-a i HDZ-a: <https://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Bosna-i-Hercegovina/Između-cekica-i-nakovnja-analiza-Deklaracija-triju-dominantnih-bosanskohercegovačkih-stranaka-SDA-SNSD-a-i-HDZ-a-215758>
- Bosna-Hersek'te Hükümet Beş Ay Sonra Kuruldu. (2022, 5 Kasım). Akramedia, <https://akra.media/Haber/HaberDetay/73981/bosna-hersekte-hukümet-bes-ay-sonra-kuruldu/?share=h73981>
- Bosna'da Hükümet Kuruldu. (2022, 5 Kasım). Aljazeera Turk, <https://www.aljazeera.com.tr/haber/bosnada-hukümet-kuruldu>
- Bosnia and Herzegovina Population, (2022,15 Ekim). <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/population>
- Bosnia and Herzegovina, (2022,11 Kasım). European Forum for Democracy and Solidarity, <https://europeanforum.net/countries-list/bosnia-and-herzegovina/>
- Bosnia i Hercegovina Popis 2013, (2022,15 Ekim). <http://www.statistika.ba/>
- BIOGRADLIJA, L. (2023, 9 Mart). Bosnalı Sırp Lider Dodik : Mülklerimizi Bizden Almaya Kalkışsınız Sırp Cumhuriyetini Ayıracağız, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosnali-sirp-lider-dodik-mulklerimizi-bizden-almaya-kalkisirsiniz-sirp-cumhuriyetini-ayiracagiz/2841482>.
- Center for Strategic International Studies, (2018, 7 Ekim). Bosnia and Herzegovina General Election, <https://www.csis.org/programs/europe-russia-and-eurasia-program/projects/european-election-watch/2018-elections/bosnia-and-herzegovina>.

- Constitution of Bosnia and Herzegovina, (2022, 25 Ekim). OHR Department for Legal Affairs, Sarajevo, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf](https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf)
- Constitution of Republika Srpska, (2022, 25 Ekim). OHR Department for Legal Affairs, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/RS/RS%20CONSTITUTION%20OF%20REPUBLIKA%20SRPSKA.pdf](https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/RS/RS%20CONSTITUTION%20OF%20REPUBLIKA%20SRPSKA.pdf)
- Council of Europe Electoral Assistance, (2022, 25 Ekim). Bosnia and Herzegovina, <https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/elecdata-bosnia-and-herzegovina>
- DAVISON, J. (2013). What Matters to Social Democratic Party Voters? Liberal and Economic Interests Trump Ethnoreligious Identity in Bosnia and Herzegovina, *Civis 2*, ss. 5-19. url: https://scholarship.rollins.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1312&context=as_facpub adresinden erişildi.
- EKİNCİ, M. (2014). *Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu*, İstanbul: Seta Yayınları.
- Elections in Bosnia and Herzegovina, Konrad Adenauer Stiftung, (2022,10 Mart), <https://www.kas.de/documents/252038/16191335/Elections+in+Bosnia+and+Herzegovina.pdf/e3dcbc1b-d3be-ab69-b66d-9b946f7cc7bb?version=1.0&t=1665388981107>
- European Forum for Democracy and Solidarity, Bosnia and Herzegovina (2022, 12 Aralık). <https://europeanforum.net/countries-list/bosnia-and-herzegovina>
- European Parliament, At a Glance, (2015, September). Bosnia and Herzegovina: Political parties, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/568324/EPRS_ATA%282015%29568324_EN.pdf
- EWB, (2023, 30 August). Polarized reactions in Bosnia and Herzegovina following the ruling of the European Court of Human Rights, <https://europeanwesternbalkans.com/2023/08/30/polarized-reactions-in-bosnia-and-herzegovina-following-the-ruling-of-the-european-court-of-human-rights/>
- GAVRIC, S. BANOVIĆ, D. & BARREIRO, M. (2013). *The Political System of Bosnia and Herzegovina Institutions-Actors-Processes*, Sarajevo: Open Centre.
- <https://snsd.org/2022/10/dodik-vjerujem-da-cemo-izvanredan-izborni-rezultat-cak-i-popraviti/>, adresinden alındı. (2022,14 Aralık).
- <https://tr.euronews.com/2022/06/07/s-rp-lider-dodik-ukrayna-savas-bosna-hersek-ten-ayr-lma-plan-m-z-erteletti,%20>, (2022,14 Aralık).
- <https://www.ndi.org/publications/bosnia-and-herzegovina-s-october-2022-elections> (2022, 15 Aralık).
- <https://www.rferl.org/a/bosnia-constitution-european-court-human-rights/32569688.html>, (2023,5 Ekim).
- <https://perspektif.eu/2022/10/28/milorad-dodik-sirp-cumhuriyeti-baskani-oldu/> (2022, 20 Ekim).
- <https://n1info.ba/english/news/zeljko-komsic-for-n1-real-winner-of-2022-election-in-bosnia-is-hdz-bih/> (2022,3 Ekim).

- HULSEY, J. & KEIL, S. (2019). Ideology and Party System Change in Consociational Systems: The Case of Non-nationalist Parties in Bosnia and Herzegovina, *Nationalism and Ethnic Politics*, 25(4), ss. 400-419.
- International Crisis Group. (1999). *Is Dayton Failing ? Bosnia Four Years After the Peace Agreement*, Brussels : ICG.
- International Election Observation Mission. (2022). Bosnia Herzegovina General Elections 2 October 2022 Statement of Preliminary Findings and Conclusions. url: <https://www.oscepa.org/en/documents/election-observation/election-observation-statements/bosnia/statements-6/4552-2022-general/file#:~:text=PRELIMINARY%20CONCLUSIONS,the%20functioning%20of%20democratic%20institutions> adresinden erişildi.
- IVKOVIC, A. (2018, 16 Ekim). Elections in Bosnia and Herzegovina : Who Won and What It Means for the Future ?, <https://europeanwesternbalkans.com/2018/10/16/elections-bosnia-herzegovina-won-means-future/>.
- İZZETBEGOVIĆ, A. (2016). *Tarihe Tanıklığım*, [(A. Erkilet, A. Demirhan, H. Öz (Çev.)]. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Key Political Parties, Balkan Insight, (2022, 4 Kasım). <https://balkaninsight.com/2018/09/24/key-political-parties-09-21-2018/>
- KORKUT, H. & MULALIC, M. (2009). Implications of Dayton Peace Agreement on Current Political Issues in Bosnia-Herzegovina, *SDU Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences*, Special Issue on Balkans, 2009(2), ss. 107-117, url : <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117964> adresinden erişildi.
- KULENOVIC, N. & HASIC, J. B. (2016). The Influences of Dayton Agreement on Institutions: Legislatures in Bosnia and Herzegovina, , L.Benedizione ve V. Rita Scotti (Ed.). içinde *Proceedings of the Conference Twenty Years After Dayton: The Constitutional Transition of Bosnia and Herzegovina*, S.63-81. Roma: LUISS Academy Publisher.
- KURTIC, A. (2022, 14 Aralık). Bosnian Parties Pay Big for Benefits of Pre-Election Meta Marketing, Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2022/12/05/bosnian-parties-pay-big-for-benefits-of-pre-election-meta-marketing/>
- MAKSIMOVIC, D. & BIOGRADLJA, L. (2022, 5 Kasım). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosna-hersekte-yeni-hukümet-14-ay-sonra-kuruldu/1681957>
- MAZREK, S. (2022, 10 Ekim). Bosna Hersek Seçim Sonuçları ve Seçim Yasası Reformu, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, <https://www.ankasam.org/bosna-hersek-secim-sonuclari-ve-secim-yasasi-reformu/>
- MIRSAD, K. (2012). Bosnian General Elections of 2010 and The Post Election Crisis. *Bilge Strateji*, 4(6), ss. 71-103. url: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> adresinden erişildi.
- National Democratic Institute Bosnia Herzegovina's 2014 Elections Reports, Bosnia And Herzegovina's 2014 Elections Post Election Analysis. National Democratic Institute, (2022, 5 Ekim). <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20BiH%202014%20Post-Election%20Analysis.pdf>

- NENADOVIC, M. (2012). *Installing Democracy In The Balkans? Analysis of Political Party Assistance In Bosnia and Herzegovina and Kosova*, PhD Dissertation, University of Amsterdam.
- NIKSIC, S. (2022, 15 Aralık). Bosnia Election Expected to Re-legitimize a Failing System, <https://www.news4jax.com/news/world/2022/09/30/bosnia-election-expected-to-re-legitimize-a-failing-system/>
- Office of High Representative, (2022, 26 Ekim). <https://www.ohr.int/about-ohr/hr-and-his-deputies/>,%20
- Party Passport Bosnia and Herzegovina, (2020). European Party Monitor, Ku Leuven. url: <https://soc.kuleuven.be/io/english/european-party-monitor/bosnia-and-herzegovina/party-passport-bosnia-and-herzegovina-ku.pdf> adresinden erişildi.
- PETKE, S. & GOEBEL, B. (2022, 12 Kasım). Konrad Adenauer Stiftung <https://www.kas.de/documents/252038/16191335/Elections+in+Bosnia+and+Herzegovina.pdf/e3dcbc1b-d3be-ab69-b66d-9b946f7cc7bb?version=1.0&t=1665388981107>
- PIAZZA, C. & BONALLA, D. (2016). *Framing Dayton Agreements: Introductory Remarks*, Centro Di Studi Sul Parlamento, , Roma: Luiss Academy.
- POPOVIC, I. (2022,20 Aralık). A Judgment Leaking from the European Court: The Case of Kovačević Bosnia and Herzegovina, Blog of the European Journal of International Law, <https://www.ejiltalk.org/a-judgment-leaking-from-the-european-court-the-case-of-kovacevic-v-bosnia-and-herzegovina/>
- SAHADZIC, M. (2009). The Electoral System of Bosnia and Herzegovina: A Short Review of Political Matter and/or Technical Perplexion. *Contemporary Issues*, 2(1), ss. 61-78. url: <https://hrcak.srce.hr/file/74211> adresinden erişildi.
- ŞALE, H.Y. (2016). Bosna-Hersek'te Kamu Yönetiminde Reform Çalışmaları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), ss. 866-877. url: <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/public-administration-reform-initiatives-in-bosnia-and-herzegovina.pdf> adresinden erişildi.
- ŞİRİN ÖNER, N. A. (2013). *Dram Sonrası Bosna: Mültecilerin Geri Dönüşü Üzerine Bir Alan Araştırması*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- ŞİRİN ÖNER, N. A. & DEDEIC- KIRBAC, A. (2013). The Role Of The International Community In Bosnia and Herzegovina: The Case of Brčko District, *Akademik Bakış Dergisi*, S.35, ss. 225-240. url : <https://www.akademikbakis.org/file/35.pdf> adresinden erişildi.
- SOKOLIC, I. (2022, 15 Aralık). Assessing Bosnia and Herzegovina's future following the 2022 election, *blogs.lse.ac.uk*, <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/11/08/assessing-bosnia-and-herzegovinas-future-following-the-2022-election/>
- TOUQUET, H. (2011). Multi Ethnic Parties In Bosnia-Herzegovina: Nasa Stranka and the Paradoxes of Postethnic Politics, *Studies In Ethnicity and Nationalism*, 11(3), ss. 451-467.
- TÜRBEDAR, E. (2010). Barışın 15. Yıldönümünde Bosna-Hersek:Dayton Barış Antlaşması'nın Neticelerinin Değerlendirilmesi, *Tepav Değerlendirme Notu*. url: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1292831752-6.Barisinin_15._Yildonumunde_Bosna_Hersek.pdf adresinden erişildi.

- TÜRBEDAR, E. (2021). Bosna-Hersek'te Milliyetçi Söylemlerin Tehlikeli Yükselişi:Tarih Tekerrür mü Ediyor?. *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 2(4), ss. 425-456. doi: <https://doi.org/10.53838/ankarad.1034739> adresinden erişildi.
- VULETIC, D. (2005). Organizational Structures And Internal Party Democracy In Bosnia Herzegovina, G. Karasimeonov (Ed.). içinde, *Organizational Structures And Internal Party Democracy In South Eastern Europe*, S.114-141. Sofia: Gorex Press.
- WEBER, B. (2014). The Limits Of The EU's Transformative Power In Bosnia Herzegovina Implications, C. Stratulat (Ed.). içinde, *EU Integration And Party Politics In The Balkans*. European Politics and Institutions Programme.
- WOELK, J. (2016). The Constitutional Transition of Bosnia and Herzegovina Between Nationalism and European Conditionality, L. Benedizione and V. Rita (Ed.), içinde, *Proceedings of the Conference Twenty Years After Dayton The Constitutional Transition of Bosnia Herzegovina*, Roma: Luiss Academy.
- ZDEB, A. (2015). General Elections 2014: Electoral Campaign and Result, A.Zdeb and M. Korzeniewska-Wiszniewska (Ed.). içinde, *Bosnia and Herzegovina and Its Political Kaleidoscope: General Elections 2014 Report*, Krakow.
- ZDEB, A. (2016). The Need to Have Something 'Of Their Own': Croat Parallel Institutions in Bosnia and Herzegovina, *Swiss Political Science Review*, 22(4), ss. 545-564. doi: <https://doi.org/10.1111/spsr.12231> adresinden erişildi.